

Илази сваког четвртка на цијелом табаку.
Стаје за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину:

годишње . . . 6 фран.
на по године . 3 " "
и а четврт године 1 " 50.
Срвију годишње 20 дин.
на по године . 10 " "
на четврт године 5 " "
еве друге земље 20 фран.
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Горе и сва писма шаљу се само уреднику.

Претплата из Србије упућује се Бедимру Валожићу у Београд, а из других крајева под адресом Р. Vаn dаn оујџе Сattаrо за „Црногорку“.

Претплату примају сви наши књижари и новинарске агенције. Неуракирана писма не примају се.

Број 20.

ЦЕТИЊЕ, 7. Јуна 1884.

Година I.

МРТАЧКИ ОГЛАС „ЦРНОГОРЦИ“.

Навршиће се скоро по године како „Црногорка“ излази. За то вријеме она је стекла довољно искуства, да може сама себи судити: ваља ли јој и даље „бити на' не бити“.

Кад сам прије по године покренуо „Црногорку“, имао сам на уму да преко ње послужим развитку умних сила црногорских синова на књижевном пољу и да упознам свијет српски и словенски са душевним кретањем народа црногорскога.

Је ли „Црногорка“ као што ваља одговорила тој циљеви за ово по године, то нека пресуде други. Моје је, да с благодарношћу признам несвободни труд и добру вољу синова црногорских и пријатеља њихових, који су до данас радили на овом листу.

Ради останка листа нијесам могао рачунати на Црну Гору. Знао сам добро, да Црна Гора не може о себи издржавати ниједнога листа. Али сам рачунао на народ српски, па и словенски, коме је „Црногорка“ у равнотј мјери намијењена.

Преварио сам се у рачуну. Народ српски — о осталим Словенима и да не зборим — не ће да чита „Црногорку“. Ја тако морам судити по томе, што „Црногорка“ до данас, за ово по године, није стекла више од 83 претплатника.

Кад сам потоњи пут о овом за уредништво веома непријатном појаву зборио, ја сам се тјешито свачим што ми је могло пасти на намет за извјешће тако слабога одзива на „Црногорку“.

Данас се не могу тјешити ничим, јер по годишње искуство сатира сваку утјеху.

Ваља ми признати на голо: из народ српски не ће да чита „Црногорку“. Доказ томе: 83 претплатника!

Питао сам се више пута: шта може бити узрок томе? на сам увијек долазио до овога

закључења: или не ваља „Црногорка“ или (Боже ошрости!) не ваља нешто у народу српском.

Колико је сваком човјеку мило да му иде од руке посао кога се лати, па и мени „Црногорка“ којој сам уредник, ипак бих радији био, да она не ваља, него да се због ње мора рећи да народ српски не ваља.

Ја то и не велим, ни дао Бог! Било би апсурдно нападати на народ и рећи да читав народ један за то не ваља што не хоће да чита овај или онај лист; па кад би још то рекла редакција тога листа, гдје би јој био образ?

Узимам ријеч натраг. Али ако се и за „Црногорку“ не може рећи да не ваља, гдје би онда лежала кривица слабом одзиву на њу?

Јавни књижевни суд добро се изразио о „Црногорци“ већ при самом појаву њеном; листови наши и страни похвалили су је, а држам да јој при том нијесу ласкали за то што се зове „Црногорка“. И од појединих књижевника наших, јакога темеља и гласа, имам доста писмених и усмених увјеравања, да је „Црногорка“ добар лист.

Кад је народ српски ваљао, а „Црногорка“ добар лист, за што онда тај народ не ће да чита „Црногорку“?

Да није „something rotten“, да није нешто труло у том народу?

Да видимо!

Народа српскога кажу да има пет милиона. Да Бог да га било и више, али књижевност српска од то пет милиона не може да ухвати ни неколико стотина, а „Црногорка“ ни једну стотину! Гдје је тај народ и што чини? Чита ли што и занима ли се чим?

О томе би се могло писати много са сваке стране, али мени се не мили. Остају само при књижевној страни.

Тежимо за јединством народним, а не хоћемо или не умјемо да га изведемо ни ондје гдје нам нико у том не смета. И сама књижевност наша као да има своје географске међе.

Војводина има своју књижевност, Србија своју — па би се ваљда хтјело да и Црна Гора има своју. Но она је не може имати и не ће да је има без свезе са својом браћом. Смем ли нам појединству у књижевности? Не, ми сметамо сами себи, јер смо нехатни и немарни за своје.

Црна Гора има лијеп глас у српском народу. Прној Гори много се поздравља у Српству. Но од лијепијех ријечи и здравица до прегнућа и дјела — велик је размак.

Свједочанство је томе и одзив па „Прногорку“. Мислио сам, да ће се бар свака поље већа општина српска интересовати за оно што се збива на пољу душевнога покрета у народа црногорскога, те да ће држати лист, који је намијењен да буде вјерно огледало тога покрета; — али како сам се љуто преварио! Једва их има 83, који маре за књижевну радњу Црногораца!

Овладао је нашим народом крајњи немар и нехат за своје! Колико има п. пр. у Војводини богатих и имућних општина и приватних људи, па не држе ни једнога броја „Прногорке“! *Кикинда*, највеће мјесто српско у Војводини, броји 12.000 Срба, а не држи ни једнога броја овога листа! Је ли могуће, да има на једном мјесту 12.000 *имућних* Срба, којих се ни најмање не тиче шта се збива у Црној Гори, који не маре да прате развитак културни ове браће своје? *Кикинда* доказује, да је то могуће! *Велики Београд*, са 10.000 Срба, то исто доказује, то исто *Нови Сад*, *Панчево*, *Солвор* и т. д., све велика и имућна мјеста српска, у којима „Прногорка“ једва ако има по једног претплатника.

Нека нико не мисли, да ја овдје кукам себе ради и „Прногорке“ ради. Ни „Прногорка“ ни ја не морамо живјети од претплате народа српскога. „Прногорка“ ће престати излазити, а ја ћу гледати „свога посла“, па — мирна Босна!

Али жалим Српства ради, јер и ово је један од оних кобних симптоматичких знакова, по којима се судити може куд је оно обрнуло.

Није то само „Прногорка“, која ће да погине са студени на грудма Српства, него су та-

ко прошли прије ње и многи други српски листови књижевни, којима је ваљаност са свих страна призната. Да не помислем других, довољна би нам била пронаст „Отаџбине“ и „Плутрованих Српских Новина“, па да се од свега срца ражалимо, кад погледамо на наше књижевне прилике.

Такозвани горњи слојеви нашег народа, који би по својој интелигенцији и материјалном стању у првој линији позвани били да издржавају нашу књижевност, не маре за своје, омаловажавају своје, нагињу к туђему. Увјерен сам, да би се на хиљаде „Нана“ и „По-Буља“ нашло на столовима интелигентних и имућних српских породица, и да се у хиљадама егземплара растурају извјесни њемачки, француски и талијански часописи по српским кућама. Немам ништа против ових потоњих, ако су добро одабрани, јер не спадам међу оне, који туђу књижевност одбацују само за то што је туђа. Али ко своје одбацује само за то што се зове његово а туђе прима и издржава само за то што је туђе, тај ради хотимце или нехотиче о пронасти свога народа, јер одбијати се од свога а приклањати се туђему, не марити и не пазити своје рођено а савијати се око туђега, значи одрећи се себе сама, издавати себе сама. Народ најприје пронадне, кад сам себе изневјери, изда.

Summa summarum: „Прногорка“ не ће више излазити, јер је српски народ не треба. За љубав 83 претплатника није вриједно издавати листа, све и да се издавачу пресипа у шапагу.

Уједно јављам, да не ћу више досађивати српском народу својим књижевничким потхватима. Од „Прногорке“ изаћи ће још ово неколико бројева до краја Јуна, па је онда крај. Ко се на њу претплатио до краја ове године, нека ми јави, жели ли да му се остатак претплате врше натраг или да се обрне у претплату „Гласа Црногорца“. Како ко буде желлио, онако ћу учинити.

Цетиње, 6. Јуна 1884.

Јован Павловић.

Т а ј н и с а с т а п а к .

ПРВА ПОТ.

Изиђи душо, изиђи злато,
Чаробној ноћи бац' се у крило!
Мјесец ће ба'једи и звјезда јато
Прив'јетлит' теби, сувашице мило!

Изиђи жићу живота мога!
Изиђи небо, алтару, рају!
Избави муке драгана твога,
Изиђи и оди мом наручају!

II.

Већ зора плави а тебе није,
Чаробна звијездо мојега неба!
Да знаш срце како ми бије
Не бих ја овђе мучит' се треба!

Погледај зору гђе бајна ступа
Драгану дану у мока крила!
Ох зашто љубав за ме не пуца,
Што тебе нема, зорице мила!

Још зора с' стиди што иде касно,
Пред даном стидна гле се румени!
Ох и ти драга буд' сунце јасно
Баре с прозора једном погледни!...

III.

Ал' тебе нема, идола нема,
На меку душеку небо ми спава!
А бајну дану већ на груд дрема
Вјерна љубави зорица плава!...

Они се љубе... зора се смије,
Драган ју више... драган ју љуби...
Из уста њених пољупце пије,
У страсти море зора се губи!...

Ој душо моја, мој б'једи дане,
Срца ми млада послушај р'јечи:
Ти срцу моме зададе ране,
Ти срце рани, ти га изл'јечи!

IV.

Већ грану сунце на врху горе
Њишућ се на груд јутарње зоре.
Руменим ето овито велом
Просиоње злато по каму б'јелом!

Ево и драге на свом прозору,...
Два сунца мени у очи гору:
Једно ме грије — друго ми рече:
„Не могах доћи, доћи до вече!“

МОЗАК И СРЦЕ У КИЉИЖЕВНОСТИ.

(Наставак).

Код старих Јеина ишли су у школу сви остали народи старога свијета, који су према тадашњим средствима за комуникацију могли доћи с њима у додир. Али баш с тога, што та средства у оно доба нијесу била веома развијена, културе су појединих народа, носиле на себи карактер индивидуални, типични, што данас није случај. Старобудистички пессимизам, којег је на висину праве философске теореме изнио тек у ново наше доба франкофуртски философ Шопенхауер, развио се на шест стотина година прије Омирових пјесама; исто тако старовидијски погледи на свијет којима налазимо трагове јасне у Ведама, индијскијема. На шест пјесова послје тога пјевали су Омир и Давид, скоро у исто доба, али сваки за себе, сваки својим гласом и начином, својим мозгом и срцем. У Давида једини Јехова (монотеизам), у Омира нун набијен Олими враголастих богова, који се на добро и на зло мијешају у судбину људску (политеизам). У Давида Јехова скоро чисти дух, у Омира све сами богови од меса који се радо мијешају с месом људским. На једној страни абстракција, на другој сенсуализам.

Римљани се већ показују као чисти ђаци јелинеки. Култура јелинска, изгубивши етнички основац у народу грчком, нашла га је у бујном народу римском, који се као млади орао почео дизати у свој снази својој. Али ђаци нијесу надмашили своје учитеље. Мозак Римљана и срце њихово бјеше друкчије сковано. И живци су му били много друкчији. Мисао се није за-

своју службу и ова је морала огромне послове радити. Дух народа римскога тежио је не толико за унутрашњим савршенством, колико за просторном запремином, за величином у видљивом господарству, за ширењем над осталим народима, за далеком крајевима и међама.

Римљани се показују свијету као освајачи, народ не толико развијена мозга као стари Јелинеци, али много јача срца, свзјезбана да служи силној енергичној воље.

Римљани доцпа освајају скоре цијели тадашњи свијет, граде друмове којима и данас још трагове налазимо, прокопавају канале који ни данас још нијесу засути, зидају амитеатре и храмове којима се зидине и данас још виде. Све је то у необично колосалним дименсијама, смшљено и изведено према правцу духа римскога, који бијаше управљен на велико, масивно.

Гдје се мозак и срце толико трошило на вољу и дјело, остваривано у спољашњем свијету, ту није могло за унутрашњи свијет душе остати онолико снаге колико смо видјели да је било у Грка. За то Римљани немају ни једиога Платона ни Аристотела. Сенека им је тек — практички философ, као што су и сви Римљани кроз практичнији људи. И сам Цицерон практичнији је говорник, дакле не стоји на висини Демостеновој. Цезар је елегантан римски прозачар. Тацит збијен и једар. Ливије далеко испод Тукидида и Херодота. Виргилије и Хорације голе копије јелинских класичара. Једини Овидије одликује се међу њима својим оригиналним несташлуком и необичном у Римљана лакоћом стиха — прави римски Бранко.

У књижевности римској мозак и срце није

ка. Друштво римско имало је друге основе и други правац, па за то су и главни органи душе њихове мање произвели на пољу књижевности. У толико су више учинили на пољу практичног рада. Свијет је био њихов. Али свијет тај није се могао одржати у руци њиховој, јер је ова већ почела дрхтати од раздражености нерава, која им је долазила од мазна живота претворена у голо уживање сласти физичких. Мозак и срце римско пошло је на ниже: у дроб и у полне органе. Трбух им постаде средиште живота. Мозак му постаде слуга. Мозак је сад већ само толико мислио колико је потребно било да задовољи потребе трбуха. Чудни органи били су отуђени за све друге утиске из свијета, само су прихватили оно што ће годити трбуху и чисто физичкој сласти живота. Нерви посташе неспособни за сваку другу службу, осим да спроведе струју сласти физичких до сензоријума. Воља, од прије најјача снага у Римљана, снаге на нуду.

Трбао је само мало јачи удар, па да падне читав свијет старц, који је стојао у тој руци Римљана.

Тај удар није изостао. Навалине са сјевера народи нови, без икакве културе, али са јаком физичком снагом, а при том гладни. Ова најезда двоножне живине обали Римљане, а с њима и њихову културу. Дв Римљанима није мозак попао у дроб, они би одољели овој навали дивљака и култура њихова била би сачувана, али без мозга се не да одбранити ни од кога, а кад су при том нерви ослабљени, потресени, а мишићна снага омлитавила, онда се мора подлети, ма се за собом имала најсјајнија култура.

Римљани подлеглоше. Нови народи, као што свуд у животињском свијету бива, падоше на њихово добро и попасоше што нађоше. Нове творевине почеше се дизати на развалинама римскога царства. Али нигдје још не проради мозак у толикој мјери, да би се основала нова каква култура.

По што су се нови народи заситили плијеном римским, почеше се дојити мозгови и срца њихова производима старе културе јелинске и римске. У то наступи и ера хришћанства са новим необичним дотле мислима, које усталасаше мозгове и срца свијех народа.

Под утицајем тих мисли поче радити књижевност у са свијем другом правцу. Наступи романтизам, култ женскиња, трубадуurstvo и том подобно. На класичном земљишту Италије бише ударени нови темељи културе. Али и други народи прорадише. И сјевер даде осјетити свијету своју силу. Народи се примакоше једни другима. То примцање није било без судара, али

судари нијесу били толики, да би се народи разбили једни о друге, нити да се један испне на рушевинама свијех осталих. Поче се образовати појам човјечанства, којег прије није било, јер за јелинско доба свијет се састојао само из Јелина и варвара, а за римско доба из Римљана и варвара.

Човјечанство обухваташе повише народа који живљаху у Јевропи. Наступи са истока опет нова најезда дивљачкога народа, Турака, који покушаваху да предаду мачу и огњу нове творевине запада, али већ то не могаху учинити, јер западни народи још не бијаху пали мозгом и срцем. Најезда Турака би одбијена, по што им многи народи подлеглоше, међу којима и ми Срби.

Иза ове турске најезде већ више не биљежи историја свјетска живинску навалу народа.

Култура почиње добијати нове облике. Мозак и срце почињу радити интензивно и екстензивно, чистим мишљењем и дјелом. Мисли не остају само у главама мисленика, него прелазе у свијет, у народе, постају њихова својина, дједују својом снагом на толике мозгове, на толика срца. Култура почиње да прерађује огромни материјал великих маса народа, нивелишући све, доводећи све под свој кадуц, сатирући особености које јој стоје на путу.

Код народа западних и јавише се нови јаки мисленици. Философија нице у свој бујности код народа мисленичког, код Нијемаца. (Наставиће се).

МИЛОШ ОД ПОЦЕРЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуљ.

(Наставак).

Јоко и Поцерац ођоше. Милан сједи крај матере на дивану а Олга на пространој наслоњачи до брата. Капетан сједајући на понуђено му мјесто на дивану, повуче за руку Милоша и сједе га у другу наслоњачу што је намјештена ради симетрије према Олгиној.

Милан настави повједање што га час прекиде. Вјеше мајци и сестри већ испричао своје путовање и долазак међу усташе, а сад пред свијема настави даље. Милошу би мука што га пријатељ толико узноси, а још мучније кад га госпоња и кћи јој стадоше благосилати, дознавши како је Милану живот спасао. Марија, која у то бјеше кафу донијела, чујући и она то стаде махати главом и повикарати пут њега: „Ко би рек'о душо моја, душо моја ко би рек'о.“ Она је то поновила неколико пута, и још ша-

ше да јој капетан не брекну : „ајд вуци се“ !

Пак капетан положи свој клобук — којим је до тад трескао међу кољенима — прими, најпрви, филцанић, те еркућући рећи ће :

— Без икакве невоље, дијете моје, ризикати главом, а не помишљати на ове двије кукавице, е ! — и старац насловн се плећима и погледав пут слике покојног домаћина тога дома, што висаше на супротном дувару, хукну жестоко.

— Без невоље бих ја ризиковао и да сам по мору отпшао, као што сте ви хтјели, јер није нам од потребе, имамо чим живјети, одговори Милан.

— Бог те до сад, синко, сачувао и на мору и на суку ; а по сад чувај се сам.

— Може бити да ти је Бог ставио у срце ту мрзост к мору, да еретички будеш на крају, примјети блага Олга.

— То може бити ! дода Поцерац живо, а долге ријечи не бјеше проговорио.

Наста кратко ћутање. Домаћина да одмакне распу упита старог има ли гласа од сина из Америке.

— А, моје дијете, Бог ми га поживио ! Писао је скоро ; послао је старој 300 печа. Он јадник стјече, а другима не башта уздржати што стари стеклише. Опет се наслони плећима и уздахну пут слике.

Милан не мога више. Он се нагло диже и проштега се сјецајући прстима од ногу кроз зини ћилим.

Сви гледају шта ће. Онда се устави пред капетаном Јоком.

— Чујете стрико. Ја ако не стјечем не размећем. Отрагу три године пођох пут Америке о пријатељском трошку. Осташ тамо и не потроших паре из дома. Умно сам сам зарадити што ми је требало. Дођох амо ; оставила ми је тетка десет хиљада печа ; ја их понесох горе да помогнем јадној браћи, — чујете ли ! да помогнем да се крет часни ослободи, — то говорећи тури му пред очи три прета састављена.

Капетан и госпођа Јелена усташе и почеше се кретити.

— За крет часни ! за крет часни ! викаше Милан чисто опојен ефектом ког пропзавања његове ријечи и мимика.

Капетан узбуђен поведе Поперца пред неку слику у истој соби ; слика престављаше грчки устанак. „Мој синко, и стари капетани умјели су гинути за крет часни. Двадесетседме ја и покојник помагали смо с нашим бродовима браћи Грцима.

— А колико сте времена и „павла“ изгубили, помажући браћи Грцима ? А ја сам изгу-

био четкинијех 10.000 печа помажући (и у каквој још невољи !) браћи Србима. Нек јој буде пред душу. А што по сад потроши, биће бабу пред душом.

— Ајдемо дјело да починете, рече госпођа Јелена, угодно узбуђена овим неочекиваним завршетком.

У ходнику кад су били прохтје се Милану да се нашла, те ће :

— Запамти ли, Милошу, сва јунаштва, нашега Фолгоре ?

Старац се обазрије те набраним челом одговори : „па зар нијесу јунаштва“ ?

— А дакако, одговори Милош, а против кога ? против мора ; а зашто ? за паре. И ви се тијем поносите ; и право имате. А да против мухамеда а за крет часни ?

Капетан Јоко батаче клобук и поје журно. Милан с врата викаше : за крет, за крет ! Они у кући да се некидају од смјеха.

Оба момка одоше сваки у своју собу, да се одморе.

Наставиће се).

Под Острогом 1884.

Да видите наше намастре !

Нар. Пјесма.

Још не бјеше забијела мајска зора у суботу 26. маја. Над Ријеком Црнојевића почивало је чедаше небо — света ноћна тишина. Само су збориле звијезде с илавога свода сјајним трепером својим. Чобан овјех небесних јагњача већ се нагнуо био за Црнојевићев Обод, оставивши стадо своје да преблједи и илчезне пред жарким огњем сунца. Ивица ријека хучаше испод мојих прозора, носећи вјетрове своје језеру Мрњавчевина. Кроз хуку једну чујаше се с ону другу страну, из зеленила ободокога, слатки гласић љубавника зоринога, милозвучног телала Пеговог Свеосјетског Величанства Сунича :

„То славуј пјева, пјева не пјева“.

Ваља нам устати, јер ће брзо граорка зора да се осмјехне на црни мрак, а нама је за рана путовати да стигнемо још ту вечер под Острог, где је сјутра слава да се слави.

Устасмо, умисмо се, Богу се помолисмо, пописмо по чашицу ракије и по једну црну, на узјачаемо на коње.

Ријека је у дубоком сну почивала, док смо ми мимо „риву“ њену пројахали. Тек ако се која „шкура“ одшкринула, да пусти кроз прозор понеку савјиву главицу, којој ваљда бахат наших коња није давао мира, да слатко почива на меку душеку, у крилу Морфејевој. Главница се каже женскога рода, а њено је име — љубопитство, које није свој род изневјерило ни под самим градом Ободом.

Иначе је свуд тишина владала. На базару још нигдје никога, а субота је, базарни дан. На самој риједи слатко хрчу лађари на својим лађама, помало љузушаним лаким таласињима. Из „бутига“, с друге стране, чује се иста ноћна пјесма наше трговачке колоне : наших више или мање „натурализираних“ Шола-Шана, Хота и Груда и т. д., који код

насе за добре паре подржавају народно-привредну везу између произвођача и потрошача.

Оставимо Ријеку, да се за нама буди, умива и очешља, да утане и оживи „на дјело и на дјеланије до вечера“.

А ми кренуемо на више пут Метериза. Канице воде доста стрмо уза страну. Коњи већ почело јачом паром радити. Јадници! Колико ће мукe да издрже док нас на својим шлењима преко тих сувих „скаменених морских валова“ пренеу под Острошке Грeде! Али што ћемо им ми, кад су коњи? Доста је од нас, што смо им казан добро подожили вишом и овсом, па сад нек тегле колко могу. Зар нијесмо и ми у многом погледу њихове двоножне колеге?

У тим философским рефлексијама поче се и зора смјенишати на околине гланице, које се чисто исправине да се боље понуде великој дојиљи живота која ће кроз који часак да им пружи отворене ватрене груди своје. Тихи новјетарац, Видаковићев зев-фир, почео је већ да се улагује око лишћа и цвијећа, гласци и т. меке обрашћине, испијајући им бисерну росицу, у којој се зора јутрe окувала. Ујдиче се све кадионице у храму природе: цвјетови ладолежа отворише потоњи пут бијеле пехаре своје, из сочнаг листа пелинова просуе се ароматичан там-јак, дивљи босиок дахну мирисавом душом својом. Са свијех страна оуе се мирис на нас. То је душа природе: отворио јој добро оба крила својих — можда туберкулозних, можда емфизематичких плућа, да се добро награбимо тога чистог пехара нашег живота, јер смо доста код куће између четири зида зијевали од ваздушне глади!

Аха, ево јули — сво прозе!

„Помага! Бог!“

„Добра ви ерећа!“

„А куда гоните то?“

„На назар.“

Бјеше то четвороножна омладина рода свињскога, која, уз пут дрпајући своју мајку, другим ријечима: крмачу, скакутале низа стигице под прутима својих тјерача. То и несвесна pjesма ове, иначе (особито о Божићу) веома поштоване класе сисаваца, у мало ме не занесе, да се Рувосом (Жан-Жаком) проклињем род људски, што се с прозом својом плеше у поезију природе, у којој баш то јутро запливах до грла.

Али ме на брзо опет помирише са људма — два црна ока, на која се спустише кацици од дугијех трепавица, чим се ми ближе примакосмо. За што чојевана мири љепота са свијетом, а за што га ругоба одбја од свега? Ово дјевојче с поношним очима а руменилом на обрашћини учини ми се као да се је са зоре јутрошње фотографисала загледавши се дубоко у поноћни мрак, од којега остале очи у дјевојке, а пољубивши је у њезке образе на којима остале румени зорина. Она то и не зна, не зна шта вриједи својом дјевичанственом душом, која је обасипа у самом појаву, у цијелом бићу њеном. Она тјера браве на Ријеку, а не зна да носи муње и громове у очима, којима би могла успалити толика срца...

„Помага Бог, дјевојко!“

„Добра ви ерећа!“ — једва се чуло из скромне душе кроз румена усана.

Минуемо је, и почесмо се пети све више и више. Народа је све више изазало нама у суеријет, а све је ходило на назар ријечки, да прода овај ово

онај оно, и да се свако побрњи чим може за оно мало етеченијех пара.

Под нама се вијугала Црнојевића ријека као сребрна жица, стиснута између стрмијех стјеница. С обје стране њене избио на површину пиријоки зелени лист лопуха, те покрива десна и лијева ребра њена, баш као да се обукла у зелену јечерну извесну бијелим и жутиим цвијетом. Појдекоја тица надвесе се над бистро лице њено, баш као да би хтјела видјети на том огледалу своју јутрњу тоалету.

Осврнуемо се, а за нама сунце већ просуло своје румено злато по највишим гланицама ријечких и цеклињских брегова. Пред његовим жарким величанством мрак је већ побјегао иза Румоје, Суџормана, Вртијелке, Добриштака, Лопћена, а врхови овнјих ступова Црне Горе задржавале се у јутрњем руменом злату сунчеву. Поздрависмо творца живота јутрњом молитвом, капом у руди. Он се све више издизапе на своду небеском и све више облачаше земљу у своју златоткану одјећу. У присјенку стајаше још једнако кола стрмен, уз коју смо се ми пели, али се већ опажало, да се кошта сумчанијех зрака еве то више спуштају на ниже, да обухвате и крина ребра нашег пута.

Тек се исписемо на Метеризе, а сунце нама у брк. Сад нам је већ лакше било, а још више нашим четвороножним носцима, јер пут сад већ више не води непрекидно уза страну, него се мијења час на више час на ниже по усталааном мору црногорског кршновитог земљишта.

Ведро небо и јарко сунце замамили је за рана раднике на усеа пољима црногорских њива. Обилата киша минулијех дана добро је раскислила земљу, па је сад пријенула вриједна рука црногорска, да је преврне око руметиња, како би јој заманила што више штице снаге. Озим се зелени у велико и таласа тихо под млтљавим лагома јутрњег новјетараца. Зријавци у будној травици, удесли своју јутрњу pjesму. Исто тако и порнати цјевачи на зеленом гранау. Шева се савија у ковитлац по зраку над нама рид јули се pjesмом осванулом дану.

Иза Метериза минуемо поред Царев-лаза. Може ли Црногорац проћи поред Царев-лаза и да се не сјети знамените и крваве године 1712? Давно је то било, више од подрут вијека стоји за нама, али пред нама оживјеше све давне слике црногорскога јунаштва и патриотизма из онога доба. Сјახасмо са својих коња, јер чисто нам се чинаше да бисмо цвјетови свитнуј овнјих мјеста, натопљених јуначком крвљу црногорском, кад бисмо преко њих предизли на коњу. Чисто нам се чинаше, као да гледамо вланику Данила и његове јунаке сeрдара Јанка Јурашковића и Вука Мићунова, како чине загон на Турке, лицем на Петров-дан 29. Јуна 1712. Бјеше то егрнани сукоб. Вазљало је су пачицом Црногораца слоупти навалу сeрaшћера Ахмет-наше, који је су 50.000 турске војске пошао да прегазе Црну Гору и да је огњу преда. Али

Каква људска сила може
Доћи главе том народу
Кога штити штитом, Боже!
Дајући му ти слободу?

Под тјем штитом, који штити јуначко срце црногорско, слоупи се огромна сила турска од 50.000 хвљада, те владика Данило одржа са својим Црногорцима сјајну побједу. Сeрaшћер Ахмет наша једва жив изнесе главу, те побјеже у Подгорицу, оставивши за собом лажну од мртвих 15.000 Турака:

Крв престаде црна тећи
Од крешева етравичнога,

Кад прелеће давак трећи
Изнад лава — Царевога.

Мртва трупа кроз гомиле,
Све брат брата жезло тражи,
Бе су му га жеде виле,
Ал' пожило палом вражи.

Брат рођени брата трудио
Могл' наћи и повати,
Које чудо бјеше чудно
Ту лешина наслагати!

Борци у крв сви лежаху,
Који славно ту надоше,
Различит' се не могаху,
Нит се многи познадоше.

Падоме зачета п многи дивни соколови са црногорске стране, јер без тога нема победе. Њих 400 главе своје драгоцене оставише на том светом мјесту, а рани их се преко хиљада. Самога владика Данила ту је у најжешћем боју шинула сабља турска преко јуначкијех преију, и у мало му живот не прекиде, али га спасе од злата крст који му као владичи висше на грудма. Слови се сабља турска о свето знамење вере и триљења, и спасе се на тај богодани начин најдрагоцјенији живот Црногорцима!

У том славном боју изгубише Црногорци и свога срдара Јанка Ђурашковића:

Ал' познаде Миљуновић побратима свог срдара
У гомиле мртва трупа, је му Јанко крвав спава,
За њим дуто јадикује и витешко лице пара:
«Куку Јанко, горски знају! с тобом паде наша слава!»

Два ти лава претрчају разбојнице суетојине,
Буковички капетане с побратимом дубоком јунаком,
Забреле им десне руке мачевима у ручице
Сјекун' Турке за три дана, одоше им златни крутом.

А под сјеном од барјака на мјестау ретких
Сједи Данил, вожд јуначки, су несвесни повалаара:
На сједи разбојницамај Мандушић коло вије
Са мачамама замашеном мреком крљу турских злица.

Ту лавном непрегледном на све стране Турци паде,
Ка' дубраве под сјекиром, кад се настре и повали;
Лав Царев је том споменик, тако навад, да се знаде,
Том победом над Турцима да се Србин вјечно хвали.

(Владика Раде у „Шћепану Малом“.)

(Наставиће се).

ПЈЕСМЕ ИЗ ВАСОЈЕВИЊА.

(Свршетак).

Треба примјетити, да је од половине XVII. па до свршетка XVIII. вијека у српским предјелима највише завладало ајдунство. Хајдучи су били прави борци за православу вјеру, за српску народност и њезина човјечанска права против мухамедовства и турског насиља. Зато су њима помагали сви, којима је било драго оно, за што су се борили они т. ј. вјера, народност и слобода. Пераст у Боки — у своје вријеме врло богата и у културном одношају врло развијена општина, — давао је уточиште херцеговачким хајдучима, кад је напустила зима и није могуће било држати се у планини. Међу овима био је и Бајо Пивљанин. Али у доцније вријеме, под утицавом Мљетака, све су им мање давана уточишта, и један пут сви што су дошли у Пераст биах прехватани, на галије бачени и прелесени у Сень и Котаре, околн пољиве се развијати хајдунство

*) У том боју Црногорци су задобили 86 турсклјех барјака.

и тамо. У то вријеме међу хајдучима била је тијсна евеза, тако да је, пр. Вук Мандушић из Црне Горе походио Котаре, а у доцније доба Станко и Лука, саставши се с Лазаром Пецирепом у Херцеговини, дошли су с њим на Велестово, је стојаше двије-три године; а послјје његове издајничке смрти одоше у Личу и Крпаву, да наставе своју хајдучку радњу.

У Црној Гори били су знатне арабаше: Вук Мандушић, Вук Томановић, Нико од Ровина, Лазар Пециреп и др. Оваки иети били су и код Васојевића, међу којима ми смо назвали пјесме о тројици; а може се наћи и још више.

Имамо још једну маду пјесму о Фазли Шараци, родом из Слатине, којета погубише такођер Шабанагићи, и то је било у очи Карађорђевог усташка, којим се отвара нова ера у животу српскога народа. Васојевићи први поврвеше к њему.

Фазли Шарац арабаша.

(Од Мира Дедовића.)

Што бијела вила кликовала? 1
Клице вила са врх Зелетина,
А прикличе у Гуеише граду,
Вруји води на обали ладној;

А имени два Шабанагића 5
Мехмет-чапу и брата Ђулбега:

„Јесте л' чули два Шабанагића,
Е прескочи хајдук Фазли-Шарац,
Он прескочи на Ком на планину,
И ковак је учинио први, 10

Први ковак Пеху широкоме,
Код бијела Крвина катуна.
И добро му на коваку било:
Заклао му ова маторога.

На навали низ ваму Нахију 15
И дошло у село Прешњево;
Ту је пљега да кришито кумство,
А у цркви Стојановић Васа;

И ту су га добро дочекали:
Заклаше му ђурку и ђурана. 20

Са сјутра дан зором заранио,
Навалио Хасу пространома;
По чивчија порез ударио,
Све по товар бијеле шенице

И за трошак мацарију златну, 25
Па се јунак натраг поврнуо.
Фазли асли побоеоо љуто
Од кауна ерпа јуначкога.

Сјутра хоће Комом високијем,
А пут му је Подом-Боровијем. 30
Но ако ете, ка' кажују људи,
Ви узмите неколико друга,
Извидите Комау високоме,
Те ту ћете дочекат хајдука.“

Кад то чуше два Шабанагића, 35
Мехмед-чапа на ноге скочио
И Ђулбега брата опримио,
И даде му шездесет грађана;

И одоше Комом високијем.
Док дођоше Поду-Боровома, 40
Ту буетију узатише Турци.
Таман јарко објасало еунце;

Погледаше високом планином,
Угледаше свиго сокола,
Бе га болест освојила тешка, 45
На цушту се пушку наслањаше;
Са њим друга нема никаквога,
До са шњима иде Шабо Фатвић,

На бусију турску нагазине,
Запуцаше шедесет пушака,

50

Погодине сивога сокола,
Ни жива га земља не чекаше.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Geologische Uebersicht von Montenegro. Von Dr. E. Tietze. in 8. o, 110 Wien 1884. (Геолошки преглед Црне Горе.)

Ово дјело је плод двомјесечног изучавања Црне Горе у специјално геолошком одношају. Истина је: два мјесеца је мало да један човек може потпуно у свима детаљима проучити цијели крај, који само проучувати унакрет за толико кратко вријеме готово није могуће; па за то аутор није ни назвао своје дјело описом, него само прегледом, и на многим мјестима каже, да је он само прокрчио пут другим научењацима. Али при свем томе оно представља собом нешто цијело, завршено; јер Г. Тиец, као вјешт научењак и искусан путник, саставио је себи такву маршруту, по којој није изостављен ниједан крај, ће се могла наћи на каква особина у геолошком саставу Црне Горе. И за то дјело Г. Тиец представља нун опис, каквога ми нијесмо имали, и од такве користи, да би право било да се оно нађе у рукама свакога, који хоће да зна своју отаџбину, а за шкoлy је то највјешт дар, који јој је могао поклонити један научењак. Не само за науку, него и за практичке цијели овај опис саопштава много података, којима може и мора се користити Црна Гора.

Сигурно ће се наћи који ће то дјело цијело превести на српски језик. Да би био достабно кено-средном својомо нашега народа; за сада ми држимо за дужност упознати њим наши читаоцима свијех барем у једном извјештају и кратким изводима.

Отпочећемо с маршрутом.

Од Котора г. Тиец ишао је на Његуше старим путем (и ако је нови био већ готов) и, зауставиши се мало на Цетињу, кренуо је на Ријеку, околн је возом (вапорићем) отпутовао на Вирпазар, ће је у екскурсијама по Црници провео четири дана. Оданде преко Сутормана ишао је у Бар, Удињ, Скадар и водом на Плавницу, па у Подгорицу. Из Подгорице предузео је пут у Васојевиће преко Братоножића, Лијеве-Ријеке и долином Таре на Андријевицу. С Андријевице чинио је екскурзије на Ком и врх Кучице ријеке, па последије у Колашин преко р. Градњинице и планина Баца, Шаревачка, Кривога-дола и испод Кључа. Из Колашина сизазио је низ Тару до Штитарице, па у морачки манастир и преко Горње Мораче у долину р. Тушиње, а даље уз р. Буковицу на Језера до Жабљака. Ту, по што је излазио један пут на Дурмитор са сјеверне стране, кренуо је на Тешце у долину Таре; а одонуд пошео се омет на врх и испод Штуоца прошао је преко Педајна у Пиву. Из Пиве кренуо је у Никшић преко Брезана између Голије и Војника. Проучио Никшићко поље, отишао је Дугом до Звостуца, и отлен преко Утеса у Бањане и на Грахово, па преко Цуда и Теклића на Цетиње.

Изоставио је он Бјелопавлићку долину због тога, што је тамо ишао у исто вријеме његов друг г. Регенбургски; за средњу Морачу и Ровца он се користио подацима г. Шварца; а она друга од Котора до Бара, у којој се налази Ловћен, проучена је била геолозијом још прије. Што се тиче Куча, у којима он такођер није био, њихов геолошки састав

он је могао виђети идући од Подгорице уз Морачу до Биоча; а с карактером површине могао се упознати, гледајући с Бјетреника.

Управо остао му је непознат само централни масив између Зете, Мораче и притока ливских, на којем стоје велика брда, као Маганик, Лола, Лебериник, Прекорница, Дукавица. Али што се тиче геолошке формације овога пређеља, она могла се виђети у орајцима, којих се тичао г. Тиец; остају дакле у неизвјесности само детаљи односно налазећих се тамо минерала и релјефа површине. То морамо сажаљевати још више с тога, што је овај пређељ најмање познат, тако да немамо за њега ни тачне карте.

Сад да пријећемо на садржину.

Послије краткога увода и општега нацрта орографије и хидрографије, да се може читалац оријентирати у детаљном опису, он дијели геолошки преглед Црне Горе по областима овако: Горња Тара и Васојевићи, Горња Морача, Дурмитор с околином, простор између Пиве и Никшића, Никшић с околином, Дуга, Бањани, Грахово, Цетиње и Ријека, простор између Скадарскога блата и обале Адријатика; Доња Морача и долина Зете, и на свршетку Средња Морача.

У овом прегледу ви ћете наћи најтачнији опис свију мјеста, која спадају у више означени путни правац, и то није сувољарни опис, него у исто вријеме најтања карактеристика мјеста тако да вам све стоји пред очима, као год насликано. Све ове појединости у закључку сведене су у једну цијелу слику геолошке грађе Црне Горе с додатком о вегетацији и другим појавима на њезиној површини, који зависе од геолошкога састава или стоје с њим у тијесној вези. Придодата карта представља општегдни распоред свијех формација у различитим бојама за сваку посебнице.

На основу свега овога показаћемо и ми барем укратко, из којих се формација састоји наша Црна Гора.

Но прије него што отпочнемо зборити о геолошким формацијама Црне Горе, држимо да неће бити сувишно прозборити коју ријеч у опште о формацијама земне коре, како нас учи о том геологија, да би последије могли слободно употребљавати научну терминологију, не пријебјегавајући к тумачењу свакога енциклопедичног израза и појма, којих наравно цуна је књига Г. Тиеца и које се не може избјегћи.

У формирању земаљске коре геолози дијеле две ове главне периоде: 1, прозојска или правијек земље; 2, палеозојска или стари вијек; 3, мезозојска или средњи вијек; 4, кенозојска или нови вијек и 5, антропозојска или садањи вијек земље.

Црна формација представља плутоненку или огњену створбу, у којој се налази сво камење слеђено (у кристалима) као што су: жуљ, бјелугак, зеленац, базеник, порфир, зрнасти клак, змијак (серпентин), и др. и у њима различити минерали (злато, наојавише у бјелугцу). У овој периоди није било ниједног органског бића, ни биљке ни најниже животиње; па за то у њој нема никаквих окамина (пестрефакта.)

У свима осталима створбама ради вода и то или само механички, или у исто вријеме и хемијски. У њима, почињу од најстаријих, има већ окамина нижих разреда биљака и животиња, а при завршетку појавили су се већ различити родови виших животиња: сисаваца, тица и човјека, по којима свака главна периода дијели се на друге подређене.

Најстарија од ових, палеозојска, сложена је од првобитних камења, који су се рушили механички и растварали се (хемијски) и све те рушевине сталожавале се у слојеве, који произлазе од таложина водених (седиментарна формација). У ову периоду спада и угљена (карбонска) створба. Плутонска или вулканска снага није престајала радити и у овој периоди: она је непрекидно издизала цијела брда, сада највисочија у свијету, избацивала различито камење од најдовних слојева, и ово камење због тога зове се еруптивна или проломно; у том издизали су се у висину и различити минерали у житком стању или као пара, а последице су се стврдили у жацима или слојевима. Кад су се рушила она брда, падало је доље камење а с њим заједно и метали који по закону тежине заузму најнижа мјеста у долинама, па се тога и злато налази се или у брдима у жацима или гнијездама у камењу или доље под оејевима шљунака и земље у ситним плоснатим зрнцима или плочинама.

У трећу периоду спадају: створба триасе, која се састоји из шаренога пјешчака, љуштурнога клака и платова угљена, а тако исто сланкамена, и крај соли налази се често олово, бакар, гвожђе и тутија; јурска створба састоји се из клада различите боје са многом дресвом и пуна окамина животињских, особито — амонита, бележита и љуштурање; а шта такоер и руде од гвожђа; кредна створба, у којој је главно — кред са мноштвом окамина. У ову створбу спадају мрамор и тако звана наклењаци, у којима је камење напојено смолом (асфалтом). У њој појављују се први сисавци.

У четвртој периоди главно састављају: громача (конгломерат), компактни клак, пјешчањак и шкриљавица од пијеска и ловастог лапора. Ове творине, и то морске таложине, обилују сољу, садром, сумпором и петролеом, а слатководне врсте имају много мрка угљевља. Сисавци у овој периоди достижу највиши развитак; а има већ трагова и од човјека. Од биља има већ не само тајнобрачних (криптогама), као у пређашњим периодама, него и тронских дубова, смокве, лаворике, паома и др. Плутонска снага омет почела је радити јаче и издигла је пошљедије пут горске косе у вис.

Пета периода закључује у себи кварталну формацију. Тада се је зрак над земљом јако расхладно, навалила је љута студен, цијело површје земље покривше ледене пољане и илазурн (гледери), који тек доцније почеше се топити, и отуд посташе велики потоци (поводње). За то све, што налазимо у овој створби, производ је радње ледова и воде: први, спуштајући се на ниже, цијепали су стјепе, дробили их у мање коваде, у шљунак и пијесак; друга је све то носила, прала, заокружавала, претворила у прашину и из овога ситнога материјала градила цијеле слојеве и таложине од камења и земље различите сорте. Страшна студен утаманила је бујно биле пређашње добе, те су животириле животиње, које се данас налазе само у поларним странама наше земље. Но на брао поче се земља наша опет мало уријеђати; у нашим пређашња настале овако умјерен климат, као што га данас имамо, и мало по мало поче опет жи-

вјети и развјјати се онај органски свијет који је прије тек животирио, а много је од тога изинуло.

Трагови човјека, и ако се налазе још у трећичној формацији, у овој стое изван сваке сумње: јасно онака се његово присуство у овој пошљедијој периоди; тад је живио у пећинама и шпиљама, употребљавао је сва потребна њему оруђа од камења, зашто се и зове ова периода у животу човјечанства каменом; а понекад, притиснут од страшних, љутих и великих животиња, он је морао бјекати од њих на воду, на језера, где је градио своја становишта на стубовима. А за овим настаје већ историјско доба.

Има још и смијане формације, као што су: верфенски слојеви, венгерски, флич, о саставу којих ми ћемо говорити, кад дође ред, да их споменемо.

А сада да пријеђемо на подјелу Црне Горе по главним формацијама.

(Наставиће се).

Првијех 15 година опетанга Петроградског Славенског Добротворног Друштва. 1882, in 8°.

(Наставак).

Друштво се вазда бринуло и настојало за тијем, да се повраћају у своју отаџдину сви они загранични Словени, који би свршили своје науке у Русији, и вазда му је противно и преко воље било, ако је који од тихх шитомца остајао у Русији. Појединим Словенима, који су долазили у Русију, а били већ готови у некој професији, оно је находило саужбу или радикав, који би га могао издржавати. Бивало је, у осталом, и таквих примјера, да је Друштво принуђено било и да одрче своје саученике, а то је се тог било, што су се често пријављивали људи са шпекулативним намјерама, да добију масну плату и угодно мјестацие. Био је случај, да је један Чех, који је учио у Духовној-Семинарији, молио Славенско Друштво, да му определије у калуђере. Молба је била одбијена, почем Друштво ни најмање није сматрало себе за компетентно — ни поставити га у така положај, ни оценијати његове способности томе чину и признају.

Без претресања оваких ситница није пролазило ни једне друштвене сједнице.

Посље предмета о васпитавању словенске младежи, долази — помоћ црквама (37,500 руб.).

Највећи дио ове суме потрошен је на уређење нове цркве у Прагу, за коју Друштву је требало набавити све нужне потребе и издржавати црквени персонал; а исто тако и на помоћ новосаграђеној цркви у Сарајеву.

На потпомагање и развитак књижевности у словенским земљама трошак износи 26,433 руб. У овоме у 9 словенских друштава послато је по 50 рубаља за право чланства у истијема; у једно пак (новосадско) 100 рубаља. Даље се издало: у помоћ Лучичко-Српском листу у једанпут 500 рубаља; једноме хрватском патриоти 200 руб.; једној ерској фамилији, која је јако пострадала за патриотизам, 300 руб.; на претплату за 20 екземплара „Словенског Педагога“ (у Чешкој) ради распрострањења у Русији; 1500 р. за купњево на насљедника покојног Вука Караџића 2.го издање Ште књиге „Српскијех народнијех pjesама“ ради распрострањења, како по Русији, тако и по другијем словенским земљама (неколико екземплара добила је и Петљенка Читавица); једноме југославенском друштву — 300 р.; на потпору нозористу у Лавову 370 р.; чешком друштву „Светобор“

500 рубаља на премију у спомену Хуса — као награда за бољи спис по историји Чешке.

Четврто мјесто заузимају никеле у словенским земљама (23,847). Не ћемо ређати све школе, које су добијале помоћ Словенског Друштва; навести ћемо само толико, да је оно помогло, да се отвори женска школа у Сарајеву, а такођер и школа у Беранима, на коју је, по овом примјеру, и забит тамошњи дао 5000 гроша. Слала се тако исто неколико пута путница и школи у Невесињу.

Сувише би било, да се упуштамо у прегледање трошкова по остацијем рубрикама.

Ми смо пропустили једну велику шару расхода — на администрацију, која по својој величини (55,207) долази одма за расходом на васпитање. Но речена везина величина није нормална, јер у ратно доба радња администрације била је увесана; тако, у 1876 години потрошило се на њу 9,041 руб.; а у идућој — 11,495 р.; других пак нормалнијех година трошак на администрацију зауставља се на 3,500 р.; а дешавало се — 788 и шта више — 360 руб.

Још нам требаје изјаснити рубрику: „набавка и разашавање Јеванђеља у руска села“. Помоћ Русима управо не спада у програм Друштва; рад тога постоје друге установе и друштва, у којима примарно учешће и чланови Словенског Комитета, или прави чланови, или као случајни приложници.

Али ради на овоме, — по ријечима Гилфердинга у једној од првијех сједница, — Словенски комитет у име спомена оних људи, преко којих је руски народ примио јеванђеље на рођеном језику (Кирила и Методија) и име којих мора му начимати о његову јединству са словенским свијетом.

У идућој 1885 години, 5-ог Априла, Словенско се Друштво припрема, достојно да прослави хиљадугодишњицу, од дана, од како се представило Св. Методије, и том приликом издаше оно 100.000 крстића, са ликом словенских Апостола, да се више пропагандише њихово име у народу. Словенско Друштво изабрало је ове свеславенске просвјетитеље себи за покровитеље и сваке године чини прославу и спомен њиховим именима 14-ог Фебруара и 11-га Маја сљубом црквеном е парастосом и свечаном скупштином цијелога Друштва. На жалост, међу другима Словенима њих спомињу само Чеси и Бугари; остали пак, а у том броју и Срби, споменути су се њих само онда, кад је наша објављивао, да су то римокатолички свещи.

Доста велика сума потрошена је и на издавање књига (19,384 р.); али и ту највиши дио спада на ратне године; у 1875 г. — 4,625 р., и у 1876 г. — 6,433 р.; јер су у овјем годинама штампане стотине хиљада различитијех брошурица и листића, који су се растуривали по народу, да се тим пробаде веће смилатије к страдајућој браћи. На остале године у средњем размјеру долази на сваку по 640 р. Међу овјема књигама имају дјела канитална, као што су: три тома „Славенскога Зборника“, „Братска Помоћ“, „Руско-Српски рјечник“ Лавровскога, „Чешка и Моравска“ Будиловића и Нарановића, „Хусе и његови одношаји према православној цркви“ Гилфердинга, „Прве славенске монархије на сјеверо-западу“ Уленскога; „Германизација Балтичких Славена“ Перволва, „Етнографска карта славенских народа“ Мирковића, са статистичким таблицама од Будиловића, „Оштите-словенска азбука“ Гилфердинга и мнозина других помалых монографија. Осим тога Слав. Друштво потпомагало је у издавању друге ауторе, као

и, пр. његовом помоћу је г. Березин издао 2 тома „О Хрватској, Славонији и Далмацији.“

У самој књизи „Првијех 15 година останака Слав. Др.“ ви ћете наћи много врло лијепајех научнијех чланака односно свијех славенскијех народа, као: „О славенским народним вјесмама“, „Српско-хрватска литература“, „Чешка литература“, „Пољска литература“, „О Светонолку Литомојравском“, „Одломак из историје Пољске и Литве у XIV в.“ „Јан-Амос Коменски и његов значај у педагогији“, „Олоњска губернија и њени народни расходи“, „О остацима оштитеаркијем у животу Словена“, „Историјски нацрт о постанку и разни Вазелскога сабора“, „О митолошким празновјерама аустријских јужних Славена“, „О статистички Словена“, „О Словацима“, „О савременом положају и узajаимним одношајима западних и јужних Словена“, „О литературном уједињенију Славена“, „О Полијесју (у западној Русији)“, „О старојвјерцима у Добруди“, „О народним јужно-руским вјесачима и о корзари Остану Вреслају“, „Источно питање у XVI и XVII в.“, „Косовска битка по српском народном епосу“, „Источно питање прије 60 година“, „Ријешеније грчко-бугарског питања“, „Крштење бугарског кнџаза Бориса“, „Вока Которска“ и т. д. Има неколико лијепајех карактеристика скоро умрлих радника на пољу књижевности, политичног и друштвеног живота у славенској правцу: Н. Шчербина, А. Гилфердинга, М. Погодина, Ђ. Самарина, А. Хомјакова, И. Срезњевскога, А. Фрајганга, Т. Достојевскога, Мак. Гахана и др.

Доста има и вјесана од најбољих савремених руских вјесана: „Српска црква“, „Цар Матијин“, „Сан Краљевића Марка“, „Љубуша и Премисла“, „Љиве Илије Муромца“ — од А. Мајкова; „Цар Симеон“ и „Фантазије“ — Ј. Полонскога; „Видејије“ и „Не заборави се“ — А. Хомјакова; „Ми се сјећамо“ — В. Солоуба; „Црно Море“ — Т. Тучева; „На развајницама Сјевропоља“ и „Смрт патриарха Хермогена“ — М. Розенхајма; „Јереснарк“ и „На смрт Цара Александра II.“ — К. Случевскога; „У широм простору заволских нустахија“ и „На смрт Жуковскога“ — А. Голеницијева-Кулузова; и „Кораб“ — М. Хитрово; и др.

Много има чланака поводом пошљедних догађаја у Боени, Херцеговини, Црној Гори, Бугарској и тако исто поводом различитих питања, која су се порађала у самом Слав. Друштву; и одговори на различита питања и предлоге, стављени од стране представника југославенских народа. Много врло важних и интересантних чланака, који се, на жалост, само спомињу, а нијесу штампани, јер кад би било наштампано све, књига би изишла два пута већа. Али по овоме, што је већ наштампано, и само из овог глог набрајања може се виђети, како је богата по садржају ова књига са скромним насловом „15 година о останка“.

Послије овог рада на пољу књижевности, буђења народне свјести и развијања идеје славенског уједињенија, најсјајнији доказ велике вриједности и значаја овога друштва представља онај момент, кад је дошло да се ријеч преведе у дјело, кад је требало у самој старој помоћи својој југославенској браћи у њиховој јавној борби прст у својих угњетача за вјеру, народност и политичку слободу.

Изјентјага о стању ствари на славенском јуту, бесједи, залахуте врином љубављу и саученићем према страдајућим, позив у помоћ, ко чим може, — ускослабаху цијељу велику Русију. Потекосише непре-

кидном струјом којеје од сиромаша и хиљаде рубаља од богаташа; евоји на ноге све, што је могло скопити и притећи у помоћ трпећим.

Није шала забуркати велико руско море; то се није могло поћити без великог труда и прегнућа. Није лако било скупити милион, састављен понајвише из најетитијех своћа, послати на мјесто и тамо оћет раздати све у ситно.

За прикупљање новца издато је било 183,000 уписних листа и винне од 100,000 књилица; начињено 1,355 кућија за купљење прилога новчаних; у неколико магазина скупили су се прилози у ствари; 4,284 р. потрошено је само на телеграме за 6 мјесеци (1876 г.) Чланови одбора за скупање прилога, као прави апостоли, разидоше се на све стране, по варошима и селима, поучавајући народ о стању ствари и умољавајући богата и убога да притеку у помоћ.

Кад је послје ревизиони одбор прегледао рачуне касијера, кроз руке којега прошло је више од милиона рубаља, морало се прегледати: 4 велике књиге су 9,000 поштаних позивница за примање пара; 35 књига, у којима су биле квитанције; 62 тома су 30,000 различитих докумената, и 10 протокола, у којима су били сумирани сви рачуни у оштим цифрама.

У књизи има потпуни извјештај о томе, што се и како се радило на мјесту; али све то изијети овђе није лако, јер би требало о том написати читаву књигу; а немамо ми у том ни потребе, јер то знамо сви и без књиге из сопственога искуства. Ми само ближњима неке од најважнијих и значајних дешавања у оношјаима Слов. Друштва о Црном Мором.

Библиографија.

Уредништву су у течају прошлога мјесеца стигле ове књиге:

Српске јунакиње у народним pjesмама. Издање српске књијаре Браће М. Поповића у Новоме Саду, 1881. Цијена 15 новч. —

Љубавно Писмо. Шаљива игра у једној радњи од К. Тривоковића, Друго издање. У Новом Саду, тршћом књијаре Браће М. Поповића, 1884. Цијена 10 новч. Ово је свека осма «Зборника позоришних дјела» који издаје управа српског народног позоришта у Новоме Саду. Дјело ово наградила је «Матица Српска» су 100 фор. а. вр. из Фонда Каиновог. Овој свесци придата је слика на жалост рано преминулог шца.

Уз предло и село. Народне приповијетке за старо и младо. Издање српске књијаре Браће М. Поповића у Новоме Саду, 1884. Цијена 20 новч. —

Идустрована Историја Српског Народа. Од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Бечу, 1884. Свеака 3. Цијена 20 новч. —

Народни Украјински Писци зъ голосомъ (50 писецъ и 5 додаткъвъ). Збирани, спорјазнени и видлани Олексиємъ Гулакъ Артемовскимъ. Випускъ первый. Издање 2 е въ дополненіямъ. Въ Къивѣ. Въ књигопечатни Петра Барскога, 1883 року. — Пјесме украјинске на гласу су са своје љеноте, мелодичне мекости и неке необичне меланхоличне сласти. Препоручујемо их евојима фамилијама српским, вјештим музници и пјесми. —

Покондирена Тиква. Шала у три чина. Написао Јован Стерија Поповић. Издање српске књијаре

Браће М. Поповића. У Новом Саду, 1874. Цијена 35 новч. —

Брачна Правила. Поуке младожељама, невестама и младим женама, како треба у брачном животу да се владају. По Книге-у. Издање српске књијаре Браће М. Поповића у Новоме Саду, 1884. Цијена 20 новч. —

Басне Доситијеве, прерађене и приређене. Издање српске књијаре Браће М. Поповића у Новом Саду, 1884. Цијена 35 новч. —

Тврдица или **Кур Јапа.** Шаљива игра у 3 чина. Написао Јован Стерија Поповић. Издање српске књијаре Браће М. Поповића у Новом Саду, 1884. Цијена 30 новч. —

Цутовање по Новој Србији. Писме Сретен Д. П. Издање српске књијаре Браће М. Поповића. Свеака једанаеста. Цијена 20 новч. —

Географически Словаръ западнославјанскихъ и југославјанскихъ земелъ и прилежачијех странахъ, составленіи Яковомъ Головацкимъ. Съ приложеніемъ географической карты. Вильна. Типографіа А. Г. Сыркина, 1884.

Milica. Pripoviedka iz narodnoga života. Napisao ruski dobrovoljac Kirilic. Preveo Nikola Begovic. U Zagrebu 1884. Tiskara „Narodnih Novinah“. —

Подлитички Атентат изведен од странке српскихъ ногабилитета» против «српске народне слободне стране» у Бел. Кикинди 1. Априла 1884. Написао Јаша Томпш. У Новом Саду, Штампарија А. Пајевића, 1884. Цијена 25 новч. —

Прва знања о чојску за малу дјecu. Књијига прва. Са 30 слика. Издање књијарнице Велимира Валожића, Биоград. Штампало у краљевско-српског државног штампарији. 1884. Цијена 50 пара. —

О Коњу, написао Ђорђе Галбоиски. (Наградила «Матица Српска») У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића, 1884. Цијена 30 новч. —

Устанак у Босни од 1875 до 1878 год. Грађа за нову српску историју рата за ослобођење. Нови Сад, 1884. Штампарија А. Пајевића. Цијена 1 ф. 50 новч. —

Slovanstvo ve svych zprjevich. Sbornik narodnih a znarodnjelych (vuznamnych) pisni vsech slovanckych narodů. Porada, harmonisuje a vydava Ludvig Kuba, v horje Kutne. Kniha III. Písňje Slovenske, 1884. V komisii Hlobika v Pardubicich. — (У овој свесци, која је посвећена «Браћи Словацима, триепним и војујуним», налазе се у ноте стављене дивне словачке пјесме. Нек су топло препоручене ове пјесме свјема нашим пријатељима музике и пјевања). —

Љетонис Матице Српске. Уређује А. Харић. Књига 137. Свеака прва. У Новоме Саду, српска штампарија дра. Свет. Милетића, 1865. Цијена 70 новч. а. вр. Овој свесци Љетониса ово је садржај: I. Критичке студије из данашњих уставне теорије. Уставна волархија и начело народне суверености од Г. Гершића. — II. Метрополит Павао Неенадовић. Биографско-историјска слика. Од Ђорђа Рајковића. — III. Скрипља домаћница. Од А. Харића. — IV. Сент-Андреја. Успомена Јаме Пгватовића. — V. Српске народне приповијетке. Скину их по Српјему Дамајн Прерадовић. — VI. Књижевност: Хемја за средње школе по Прокопу Прохаси и другима написао М. Петровић. Критика Јована Бијелића. — VII. Матица Српска: Изводи из запивника књижевног одбора 1882 године. —

— Од езора је почео у Биограду влазити «Старипар», орган српског археолошког друштва. У првом броју тога лета, који наз је егнао, налази се одабран в стручно обраћен материјал археолошке кочи се однос на старине нашега народа. Прида се у

овом броју четири фототиписане и двије литографисане таблице врло вјештачке израде. Лист овај сам се собом најбоље препоручује. На њему раде најбољи стручњаци наше у старинарству, а ствар је сама од велике користи за изучавање и познавање прошлости наше. „Старинар“ излази у свескама за сада свака три мјесеца. Чланови археолошког друштва добијају га бесплатно. За нечланове је годишња протплата 10 франака, која се може положити код књижара.

Књижевне вијести из странијег литература.

— Уредништво Флајшерове „Deutsche Revue“ обећава у својој овогодишњој јунској свесци, да ће у идућим свескама донијети новелу од Хрватине Мариие Чоп: „Der Landgraf von Turoverpolje“, за коју већ је се одликује оригиналношћу грађе и израде.

— Како смо еуеједи се Арбанасима, ваља да поменемо, да се Нијемци брину и за њихову граматику. Густав Мајер — ако се не варамо, професор на градачком универзитету — издао је књигу под насловом: Albanesische Studien. I. Die Pluralbildungen der albanesischen Nomina. Wien, 1883. Gerold's Sohn in Comm. (108 стр. вел. 8.) У овој књизи писац се бави само тијем, како се прави множина од именица у арбанашком језику, дакле ово је тек увод у арбанашку граматику коју писац мисли издати. Ту су побројане ријечи, које су из странијег језика ушле у арбанашки, на име: из латинског, романског, грчког, словенског и турчког, а издејојене су оне за које писац мисли да су често арбанашког поријекла. Писац не држи — као многи да сад — да је арбанашки језик грана грчког језика, него га сматра као самосталног члана индоевропског језичког фамилије и ставља га напредо с арским, јерменским, грчким, словенским и т. д.

— У 25. свесци Полинговог часописа „Die Gegenwart“ доноси Вилх. Годлбаум животопис Тургењева.

— Познати слависта француски Луј Леже превео је „Несторову хронику“ на француски и издао је под овим насловом: „Chronique dite de Nestor, traduite sur le texte slavo-russe, avec introduction et commentaire critique, par Leger, Paris, Leroux“. (XXVIII., 399 стр. у вел. 8).

— По четвртном издању рускога оригинала превео је В. Хенкел чувени роман Достојевског: „Преступление и казњ“, а Фридрих у Јајцињу издао га у три свеске под насловом: „Raskolnikow, Roman von Dostojewsky, Nach der 4. Auflage des russischen Originals übersetzt von Wilhelm Henkel. Verlag von Wilhelm Friedrich, Leipzig. 1884.

— У Бордоу (у Француској) нашли су двадесет и два до сад непозната својеручна писма Мотескијева.

— Граф Толстој саопштава кратку историју Русије у сатиричној форми. Многи се питају: на што та сатира у стиховима?

— У Готтлобовом часопису „Unsere Zeit“ св. 6. почео је један пруски штапски официер да пише „о економском развитку доњих подунавских земаља“ — разумије се са гледишта великоземљачкога.

— Уредник „Новога Времена“ А. Суворин издаје руски пријевод Жил-Верновог романа: „Шта су доживјела три Руен и три Инглеза.“

— Млади Рус Марко Андров Рафаловић издао је у Лондону збирку pjesama под насловом: „Cyril and Lionel, and other Poems, a volume of sentimental Studies“. Рафаловићу је тек 19 година. Дјетињство је провео у Паризу, па се послеје преселио у Лондон, гдје је научио енглески. Француски лист „Journal des Débats“ не може досга да се нахвали његових pjesama.

— „Revue universelle internationale“ зове се часопис, који излази у Паризу два пута мјесечно, а уредници су му Л. Мицкијевић (син Адама Мицкијевића) и Л. Дермон. Цијелъ је овом часопису, да упознаје несловенски свијет са радњама словенских књижевности.

— La Revue Indépendante, Politique, Littéraire et Artistique, зове се нови часопис француски, који је почео од 1. Маја један пут мјесечно у Паризу излазити. Издаје га група француских реалиста, у којој су главни радиници: Зола, Гонкур, Дод и Мопсан. Овај часопис ратује у области философије против метафизике, а у књижевности енергично заступа нову школу француских натуралиста. У првој свесци изишла је врло деликатно написана студија од Гонкура; Зола обећава једну новелу за другу свеску; осим тога има још неких састава о музици, сликарству и т. д. и црта из парнеког живота. Часопис је врло једин: стаје само 10 франака на годину.

— Велика париска фабрика романа не патеше! Већ се јавља, да Дод е ради на новом једном роману који ће се звати „Les Ruptures“, а Зола омет на једном који ће носити име — „Germinal“. Је ли се већ ко постарао за ерски пријевод?

— Свијема нашијема који разумију њемачки, и свијема који жеде познати Црну Гору по њеном геолошком саставу, топло препоручујемо дјело стручњака дра. Тада које је виђих дана нашло у Бечу под насловом: „Geologische Uebersicht von Montenegro“. У данашњем броју овога листа почињемо доносити рецензију тога дјела.

Личне вијести наше и стране.

— 9. Маја умр'о је у Риму у 66. години живота талијански pjesник Ђовани Прати. Имао је судбину као скоро и сви pjesници и књижевници (без можда једнога Тениана): да га је народ заборавио под старост, а сјетио га се тек сад кад је умр'о.

— 26. Маја умр'о је у Минхену славни статистичар и публициста Ђ. Фр. Колб. Било му је 76 година.

— У вел. кикиндској „Садашњости“ од 13. Маја, ов. г. читамо, да се наш генијални pjesник др. Лаза Костић вјерно са госпођцом Јулком Цаланичком из Солбора. Срећно да Бог да!

У прошли четвртак није могла изаћи „Црногорка“ због духовских празника.

За то данас излази на табуку и по, а тако ће изаћи и идући пут, да би се накнадно мањак.

УРЕДНИШТВО.